

**МАКСИМЕНКО СЕРГІЙ ДМИТРОВИЧ,
НЕВМЕРЖИЦЬКИЙ ВОЛОДИМИР МАКСИМОВИЧ**

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ

КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ У ВИМІРАХ ГЕНЕТИКО-МОДЕЛЮЮЧОГО ПІДХОДУ

У статті представлено, що важливим фактором розвитку морально-психологічної стійкості молоді є цілеспрямована діяльність суб'єктів педагогічної діяльності (педагогів-вихователів, керівників військово-виховної роботи). Визнання смислотворювальної значимості морального розвитку молоді у комплексі виховної роботи дозволить суб'єктам освітнього процесу орієнтувати свою діяльність на організацію цілеспрямованого виховного впливу, сповнити життя школярів і курсантів різноманітними емоційними подіями, важливими як для колективів, так і для окремих особистостей. Індикатором рівня морального розвитку особистості є, перш за все, ставлення молодої людини до інших людей, соціальної групи та суспільства, що регулюється розумінням норм моралі, совістю та почуттям обов'язку. Національно-патріотичне виховання розглядається як значима складова розвитку моральної сталості особистості. Дані твердження доведено результатами формувального експерименту, спрямованого на розвиток моральних добродітностей людини й інтеріоризацію сценаріїв моральної стійкості поведінки сучасної молоді.

Ключові слова: *потенціал, ресурс, метод, особистість, генетико-моделюючий підхід.*

Виходячи з демократичних засад моральної нормотворчості, слід зазначити, що сучасна мораль орієнтована на гуманістичні, загальнолюдські цінності, серед яких найбільш пріоритетне місце має займати людина. Моральні норми у сучасному несталому суспільстві, як одна з форм суспільної свідомості, повинні мати гуманістичну, ненасильницьку спрямованість. Саме тому ставлення особистості до іншої людини, соціальної групи або суспільства є одним із важливих критеріїв, які визначають рівень її морального розвитку, на що зорієнтовано й систему освітнього процесу та психолого-педагогічного супроводу генези особистісного становлення.

Проблема морального розвитку і виховання особистості у системі психолого-педагогічного супроводу завжди була у полі уваги науковців: філгогічної думки Я.А.Коменський (1592–1670) у своєму трактаті «Велика дидактика» розвиває ідеї античних мислителів про взаємозумовленість інтелектуального і морального розвитку особистості й обґрунтовує основні критерії моральності: мужність, помірність, мудрість і справедливість, які мають бути виховані тільки через різні види діяльності.

Видатний педагог розглядає навчання не як самоціль, а як найважливіший засіб виховання духовно багаті особистості. «Тільки таку школу я називаю цілком відповідною своєму призначенню, – пише він, – яка була б істинною майстернею людей, в якій уми учнів освітлювались би блиском мудрості, для того, щоб швидко проникати у все явне і таємне, душі і рухи їх спрямовувались би до загальної гармонії добродійностей, а серця насичувались би божественною любов'ю» [1, с. 33–34]. Я.А.Коменський надає великого значення формуванню в учнів цілісної системи моральних понять і уявлень, «вивчаючи істинні різниці речей і їх гідність». Разом з іншими мислителями минулого, він звертає увагу на те, що основною причиною помилок людей є їхнє хибне уявлення про різні етичні категорії, наполягає на вихованні усвідомленої поведінки особистості, яка спочатку повинна ґрунтуватись на підкоренні «чужій волі», а згодом переходить у звичку поєднувати свою поведінку з інтересами інших. «Мужності нехай вони вчаться, долаючи самих себе, стримуючи свої потяги до надмірної біготні або гри..., – наголошує мислитель. – Основою цього має бути звичка вчиняти в усьому осмислено й нічого не робити під впливом захоплення або пориву» [1 с. 79]. Виховання мужності Я.А.Коменський пов'язує з утворенням благородної прямодушності і витривалості у праці, тому працю розглядає як найважливіший засіб морального виховання. «Доброчесність розвивається завдяки справам», а благородна прямодушність завдяки «частим спілкуванням з благочинними людьми». Ця закономірність вказує на те, що моральне виховання учнів може кваліфіковано здійснювати тільки людина з високим рівнем духовного розвитку. Спілкування з духовно багатою особистістю Я.А.Коменський вважав однією з найважливіших умов залучення учня до світу знань і виховання його доброчесності [1, с. 78–80].

Не занижуючи ролі повчань на свідомість особистості, Я.А.Коменський вважав, що дотримання правил поведінки можна домогтися за умови сформованості добродесних звичок через залучення учнів до виконання різних вправ і завдань. «Добродесностям вчать, постійно здійснюючи чесне», – підкреслює педагог. Моральне виховання особистості, на думку І.Песталоцці, відбувається на основі досконалого пізнання добра, утворення вмій, навичок і бажання творити добро. Досягнення такого співвідношення можливе за умови, якщо засоби елементарної освіти будуть узгоджені з внутрішньою гармонією особистості і з елементарними засобами інтелектуальної і фізичної освіти. Але сам собою інтелектуальний розвиток особистості, зазначає І.Песталоцці, не може дати людині внутрішньої єдності з самою собою і згоди з усією оточуючою природою. Внутрішньої рівноваги кожна людина зможе досягти тільки «завдяки любові, вдячності і довірі за допомогою чаруючої краси почуття гармонії і душевного спокою» [1, с. 299–303]. Поряд із Я.А.Коменським, І.Песталоцці розглядає навчання та інтелектуальний розвиток людини як важливу передумову і засіб її морального виховання. Виходячи з аналізу об'єктивних закономірностей природнього розвитку людини, він зазначає, що досягнення високого морального розвитку особистості можливе «тільки через підкорення її інтелектуальної освіти моральному вихованню. Тільки таким шляхом можливе... виховання дитини в піднесеному і звеличеному сполученні всіх її живих почуттів і всіх вражень, які вона стримує від природи...» [102, с. 31].

Характерною особливістю теоретико-методологічних розробок питань морального розвитку особистості є суперечливість деяких стверджень, але поряд з цим можна виділити декілька принципів положень, які не піддаються сумніву і не втратили свого теоретичного і практичного значення для вирішення сучасних проблем удосконалення процесу морального виховання особистості у системі освіти. Більшість видатних педагогів минулого моральне виховання особистості виділяють як один із провідних, найголовніших напрямків виховного процесу і наголошують на необхідності підкорення інтелектуальної освіти моральному вихованню, або, принаймі, на досягненні внутрішнього співвідношення між інтелектуальною і моральною освітою, яка має бути

спрямована на усвідомлення найвищих моральних цінностей, пізнання індивідуально-психологічної і соціальної сутності людини, на підтримку ідеї виховання і самовиховання. Тільки за таких умов можливий соціальний і моральний прогрес суспільства.

Серед найголовніших передумов і механізмів формування доброчесної, високоморальної поведінки особистості зазначаються:

- здатність людини до поглибленого аналізу етичних категорій і понять як чіткої, цілісної системи;
- високий рівень етичної інформованості особистості, який сприяє розумінню корисності етичної науки, вихованню потреби в самостійному аналізі вчинків, у пошуку корисних і необхідних дій, альтруїстичних мотивів поведінки, розвиває почуття совісті і справедливості;
- провідна роль у прищепленні вихованцям високих моральних ідей і понять спілкування з інтелектуально розвинутою, духовно багатою особистістю, спостереження і аналіз прикладів доброчинності, але ніщо так не порушує морально-регулятивні процеси поведінки особистості, як усвідомлення того, що вона живе у вічному безладді і хаосі, в якому немає нічого доброго і задовільного;
- моральне самопізнання і самооцінка є інтегруючим механізмом формування цілісної особистості;
- протиріччя між «насолодою і стражданням», метою і реальністю, наявністю потреб і відсутністю можливості їх задоволення містять у собі рушійні сили духовного розвитку людини;
- досягнення спокою і душевної гармонії, рівноваги між пристрастями людини можливе за умови її віри в загальний Божий розум;
- забезпечення рівноваги між особистими і суспільними інтересами в моральній свідомості особистості утворюється на основі розвитку високих моральних почуттів [3, с. 45–46].

Педагогічні ідеї видатних мислителів Західної Європи щодо морального виховання особистості надзвичайно резонують із науковим доробком сучасних українських вчених [3; 38; 102].

В епоху державного й духовного відродження України пріоритетна роль належить розвитку національної системи освіти і виховання, яка має забезпечити вихід молоді незалежної української держави на світовий рівень. Зароджуються національні концепції вітчизняної освіти і

виховання, які, враховуючи культурно-історичний досвід свого та інших народів, спрямовані не лише на виведення справи навчання і виховання з глибокої кризи, яку ми поволі долаємо, але й докорінне реформування її, піднесення до вищих світових стандартів. Концептуальне осмислення провідних проблем національної освіти і виховання переконує в тому, що демократизація, гуманізація і гуманітаризація їх неможливі без відродження вітчизняних культурно-історичних, народно-педагогічних, народознавчих виховних традицій [4, с. 3].

Однією з найважливіших педагогічних закономірностей є те, що в процесі формування особистості, а отже і підростаючих поколінь, найефективнішими є шляхи пізнання від рідного до чужого, від близького до далекого, від національного до планетарного, світового. Національна система виховання, що ґрунтується на міцних підвалинах культури рідного народу минулих епох і сучасності, якнайбільше сприяє соціальному престижу інтелектуальності, освіченості та інтелігентності як складників духовності людини.

Засвоєння учнями системи фундаментальних знань про рідну мову, літературу, етнографію, історію, психологію, демографію народу запобігає історичному безпам'ятству, бездуховності, сприяє прилученню до світової культури через рідну культуру

Моральну регуляцію освітнього процесу слід розглядати як своєрідну сукупність механізмів функціонування моралі і моральних норм у педагогічному та учнівському колективах. Завдяки моральним нормам, які позитивно сприймаються і засвоюються колективом і кожною особистістю, формуються певні типи відносин між об'єктом і суб'єктом виховання. З огляду означеного, можна констатувати, що особистісна гідність молодшої людини, поведінка якої формується і, за необхідності, корегується у освітньому середовищі, повинна ґрунтуватись не на власних амбіціях, а на глибокому розумінні об'єктивних моральних норм і цінностей, на усвідомленні необхідності формувати такі стосунки між іншими, які б повною мірою задовільняли моральні потреби кожною особистості.

На формування моральних механізмів поведінки школярів підлітково-юнацького віку має негативний вплив не тільки соціальне пригнічення (засудження, покарання ненормативної поведінки), а й соціальне

піднесення (схвалення, заохочення моральної стійкості), оскільки воно базується на позитивній оцінці з боку оточуючих й означає бажаний вектор морального розвитку. Висока оцінка позитивно впливає на самооцінку молодшої людини, сприяє вивільненню її внутрішніх ресурсів, але водночас (за умов неконтрольованих сценаріїв особистісного розвитку на етапі вторинної соціалізації й соціальної ідентифікації) вона може спричинити утворення таких негативних рис характеру, як безвідповідальність, зазнайство, необґрунтована самовпевненість, зневага до інших. Якщо вони укорінюються в свідомості особистості, то це значно ускладнює формування її внутрішніх механізмів моральної регуляції. Провідну роль у формуванні моральних відносин між учасниками навчально-виховного процесу має відігравати особистість вчителя, викладача. Готовність педагога до налагодження добрих стосунків з учнями і, водночас, до кваліфікованого вирішення виховних завдань залежить від його спеціальної підготовки, яка має передбачати володіння не тільки методикою, а й теорією морального виховання.

Виховання необхідно розглядати як «специфічний регулятивний процес, метою якого має бути доведення поведінки людини відповідно до вимог суспільства... Не завжди соціальне регулювання є вихованням, але будь-яке виховання... – це особливий регулятивний процес. Специфіка цієї форми регулювання полягає в тому, що вона створює внутрішні механізми саморегулювання. Виховна робота – це управління змінами, що відбуваються в особистості під впливом регулювання її діяльності... Моральне виховання є не лише регулюючий і управляючий механізм, а й регульований і керований об'єкт» [6, с. 10].

Пошук новітніх технологій навчально-виховного процесу не може обмежуватись сукупністю педагогічних вимог, правил та прийомів, які здебільше спрямовані на досягнення суто дидактичних завдань. Поряд зі спеціальною підготовкою система освіти покликана сформувати духовно багату, інтелектуально розвинену, ціннісно зорієнтовану особистість, спроможну діяти і творити за законами краси і добра. Посилення етико-психологічної освіти сучасної молоді, спрямованої на регулювання системи моральних відносин на різних рівнях педагогічного процесу і налагодженню здорового морально-психологічного клімату шкільного

колективу є об'єктивною необхідністю удосконалення всієї системи освіти.

Особливої уваги заслуговує дослідження найбільш оптимальних шляхів інтеріоризації школярами досвіду моральної поведінки у різних підсистемах навчально-пізнавальної, репродуктивної і творчої діяльності. У психолого-педагогічній площині інтеріоризація морального досвіду, цінностей особистості має різний ступінь вираження. Загалом можна констатувати [8] наявність п'яти ступенів формування моральних цінностей:

- активне позитивне ставлення до моральних норм і цінностей як вираження високого ступеня прийняття ціннісної системи;
- конформне ставлення – тільки зовнішнє, зорієнтоване на зовнішнє схвалення, узгодження власної поведінки із певною системою норм та цінностей без ідентифікації з нею (лицемірство);
- індиферентність – байдужість, пасивність, відсутність інтересу до морально-ціннісної системи;
- неузгодженість з ціннісною системою, її критика, негативна оцінка, прагнення змінити чи засудити її;
- активна протидія, протистояння системі цінностей, яка внутрішньо та зовнішньо заперечується.

Серед чинників, які перешкоджають формуванню моральних якостей особистості, науковці називають: занижену самооцінку, відсутність у житті колективу видів діяльності, у яких гідність і значущість особистості виявлялися б достатньою мірою, несформованість навичок та вмій моральної поведінки, епізодичність оцінної діяльності вчителів, що ускладнює формування позитивного образу «Я», наявність в особистості негативних рис, як-от: невпевненість у собі, низький рівень моральної свідомості, нерозвиненість здатності до емпатії [5]. Тож у розвитку моральної сфери особистості вагому роль відіграє цілеспрямована корекційно-розвивальна діяльність закладів освіти.

Становим хребтом сучасного виховного процесу в загальноосвітніх закладах має стати вироблення переконаності учнів, що сила українців у їх єдності. В ній запорука наших успіхів, нашого порятунку і процвітання. Лише завдяки почуттям національної єдності, злагоди, миролюбності можна зберегти Україну, зміцнитись, стати рівними серед рівних.

Вагому роль у системі морального розвитку особистості протягом дорослішання у закладах освіти відіграє формування національно-патріотичної складової світобачення.

Реалізація *принципу природовідповідності* виховання вимагає враховувати багатогранну і цілісну природу дитини, не лише її анатомічні, фізіологічні, психологічні та вікові, а й національні, регіональні та статеві особливості. Коли в процесі навчання і виховання ігнорується природа дітей, вона «помщається» людям, суспільству втраченими можливостями (нерозвиненими задатками і нахилами учнів, загубленими талантами, невикористаними засобами пізнання, загальмованими психічними процесами та ін.) [10]. Народна мудрість виховання виходить з того, що дитина є часткою живої природи, вінцем, від якого залежить життя на планеті Земля. Генотип дитини, який є часткою генофонду нації, адаптований до природи, яка споконвіку характерна для етнічної території українців, їхніх предків. Збагачуватися народним світосприйманням і світорозумінням та простежити, як відбувалися в історії зародження, становлення і розвиток світогляду рідного народу дає можливість учням вивчення народного календаря, практична реалізація у повсякденному житті його традицій, звичаїв і обрядів. Традиції, звичаї та обряди, які супроводжують дати, свята та інші урочистості народного календаря, передбачають різні види діяльності, зокрема трудової, стиль поведінки, способи харчування (в певні строки календаря), що відповідають біоритмам природи і людини. Завдяки своєму природовідповідному характеру педагогіка народного календаря створює умови не лише для глибшого усвідомлення, але й для глибшого відчуття, переживання (що у вихованні не менш важливо) приналежності людини до природи. Засоби народного календаря дають людині можливість відчути себе невід'ємною часткою живої природи, Землі-Матері як родоначальниці всього живого.

Завдяки ефективним засобам народного календаря у кожного учня формуються погляди, переконання в тому, що на природу (грунти, води, повітря, флору і фауну тощо) треба дивитися не «згори» і не «збоку», а зсередини Біосфери як живого світу. У такому разі у молоді не виникає неосмисленого бажання все навколо руйнувати, трощити, плюндрувати і нищити, а, навпаки, вона сприймає природу як свій «зелений дім», як найважливішу умову і єдине середовище Життя [9, с. 13].

Потребує уваги й відродження *принципу народності виховання*. Нехтування і забуття цього принципу означає зневажання культурно-історичних традицій. Це призводить згодом до гірких втрат, болісних соціальних наслідків: історичного безпам'ятства, занепаду моралі, національного нігілізму тощо – соціальних хвороб сучасного суспільства. Дітей виховують переважно не абстрактні положення основ наук, а знання, практичні справи, дії, які відображають матеріальне і духовне буття, історичне і культурне минуле й сучасне рідного народу та спрямовані на розвиток його культури, духовності.

Чільне місце у системі морального розвитку і виховання особистості належить *принципу самодіяльності учнів*. Психолого-педагогічне керівництво дітьми, регулювання їхньої діяльності має здійснюватися не авторитарним шляхом (постійним контролем, нав'язуванням занять, примусом та ін.), а гуманним демократичним шляхом, створенням відповідних психолого-педагогічних умов. Реалізація принципу самодіяльності забезпечує пробудження і розкриття природних задатків, нахилів дітей, формування самобутньої творчої особистості. Те, що здобуто в самостійних творчих пошуках як результат самодіяльності особистості, залишається її стійким надбанням. Самодіяльність учнів, яка ґрунтується на основі народних моральних ідеалів, завжди має суспільно корисне спрямування. В умовах самодіяльності учні успішно набувають навичок самонавчання, самоосвіти і самовиховання.

Доречним буде активізувати впровадження нових форм та методів національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді – акції, перфоменси, флешмоби, квести, веб-квести, інтерактивні виставки, інтелектуальні аукціони та т. п.

Вивчення теорії і практики організації та регуляції морального розвитку особистості засвідчує, що формування у підлітків та юнацтва моральної культури ґрунтується на певних методичних вимогах:

- 1) формування моральної свідомості особистості відбувається на основі розвитку загального рівня гуманітарного мислення, яке найбільше сприяє вихованню прагнення молодшої людини до підпорядкування своєї діяльності насамперед суспільним інтересам і досягненню суспільного добробуту, до самоудосконалення і самовиховання, розвиває почуття

соціальної відповідальності і справедливості, запобігає утворенню соціальної інфантильності;

2) під час планування навчально-виховної діяльності педагогам слід урахувувати оптимальне використання методів навчання та виховання, час демонстрування екранних та наочних посібників. У цій діяльності велике значення мають технічні засоби навчання та порядок їх використання. Особливу увагу треба звернути на підбір фактичного ілюстрованого матеріалу, яскравих прикладів, дотримання часу початку й закінчення занять та ін.;

3) визначення вихідного рівня розвитку моральних якостей учнів. У цьому значну допомогу можуть надавати вчителі-предметники, які працювали з учнями в молодших та середніх класах і склали на них психолого-педагогічні характеристики. Ці показники надають можливість скоротити час, глибше пізнати учнів, їх схильності, звички, сприяють підвищенню ефективності педагогічної праці вчителя, тренера, керівника гуртка, процесу виховання особистісних якостей; проведення систематичної методичної роботи серед учнів, спрямованої на визначення та засвоєння ними суті моральних якостей, вироблення глибокої переконаності в потребі їх формування; залучення всіх учнів до активної навчальної, позакласної та позашкільної військово-спортивної і оборонно-масової діяльності. Безпосередня їх участь у: Національній дитячо-юнацькій військово-спортивній грі «Хортинг-патріот», підготовці та виготовленні наочних посібників, заняттях національним видом спорту України хортингом, пошуковій роботі, походах місцями героїчної слави українського народу, заняттях у спортивних секціях, технічних гуртках, сприятимуть формуванню як необхідних умінь і навичок, так і морально-вольових якостей.

Висновок: Нестабільне сьогодення, домінування у суспільстві атмосфери індивідуалізму, руйнація стереотипів та ігнорування традиційних соціальних цінностей, норм в умовах епохальних зрушень у сучасній історії обумовлюють необхідність системного дослідження моральної сфери особистості нової доби, і зокрема – морально-психологічної стійкості молоді. Отже, в сучасних умовах несталого соціокультурного простору проблема морально-психологічної стійкості молоді людини постала як актуальне завдання, спричинене

загальною логікою розвитку психологічної науки і соціальною необхідністю психолого-педагогічного супроводу особистісного розвитку сучасної людини нового покоління. У контексті педагогічної і вікової психології це завдання означає значущість дослідження морально-психологічної стійкості молоді у вимірах генетико-моделюючого дискурсу.

Список використаних джерел

1. Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И.Г. Педагогическое наследие / сост. В.М.Кларин, А.Н.Джуринский. Москва : Педагогика, 1988. 416 с
2. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості; за ред. Л.М.Проколієнко; упоряд. В.В.Андрієвська, Г.О.Балл, О.Т.Губко [та ін.]. Київ : Рад. школа, 1989. 608 с.
3. Максименко С.Д., Максименко К.С. Генетико-моделирующий метод : его эвристический и развивающий потенциал. Проблемы сучасної психології: Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. Вип. 22. С. 7–26.
4. Максименко С.Д., Максименко К.С. Генетико-моделирующий метод : его эвристический и развивающий потенциал. Проблемы сучасної психології: Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. Вип. 22. С. 7–26.
5. Кульчицький В.Й. Філософсько-світоглядні передумови розвитку патріотичного виховання в Україні (історичний аспект). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка і соціальна робота». 2013. № 30. С. 76–78.
6. Нечепоренко, Л.С. Онтопедагогіка та інвайронментальна педагогіка: навч. посібник. Харків: Основа, 2001. 238 с.
7. Сухомлинська О.В. Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних якостей. Шлях освіти, 2002. № 4. С. 13–18.
8. Снігур Л.А. Психологія становлення громадянськості особистості : Монографія. Одеса : Видавець М.П. Черкасов, 2004. 331 с.
9. Швець Д.В. Психічна стійкість працівника поліції як основа готовності до службової діяльності в екстремальних ситуаціях. Особистість, суспільство, закон: психологічні проблеми і шляхи їх розв'язання. Харків, 2017. С. 226–228.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Komenskyi Ya.A., Lokk D., Russo Zh.-Zh., Pestalottsy Y.H. Pedagogicheskoe nasledie / sost. V.M.Klaryn, A.N.Dzhurynskyi. Moskva : Pedahohyka, 1988. 416 s
2. Kostiuk H.S. Navchalno-vykhovnyi protses i psykhychnyi rozvytok osobystosti; za red. L.M.Prokoliienko; uporiad. V.V.Andriiivska, H.O.Ball, O.T.Hubko [ta in.]. Kyiv : Rad. shkola, 1989. 608 s.

3. Maksymenko S.D., Maksymenko K.S. Henetyko-modelyruishchyi metod : cho эvrystycheskyi y razvyvaiushchyi potentsyal. Problemy suchasnoi psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats K-PNU imeni Ivana Ohienka, Instytutu psykholohii imeni H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy. Kamianets- Podilskyi : Aksioma, 2013. Vyp. 22. S. 7–26.
4. Maksymenko S.D., Maksymenko K.S. Henetyko-modelyruishchyi metod : cho эvrystycheskyi y razvyvaiushchyi potentsyal. Problemy suchasnoi psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats K-PNU imeni Ivana Ohienka, Instytutu psykholohii imeni H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy. Kamianets- Podilskyi : Aksioma, 2013. Vyp. 22. S. 7–26.
5. Kulchytskyi V.I. Filosofske-svitohliadni peredumovy rozvytku patriotychnoho vykhovannia v Ukraini (istorychnyi aspekt). Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Pedagogika i sotsialna robota». 2013. № 30. S. 76–78.
6. Necheporenko, L.S. Ontopedagogika ta invayronmentalna psichologika: navch. posibnyk. Kharkiv: Osnova, 2001. 238 s.
7. Sukhomlynska O.V. Kontseptualni zasady formuvannia dukhovnosti osobystosti na osnovi khrystyianskykh moralnykh yakosti. Shliakh osvity, 2002. № 4. S. 13–18.
8. Snihur L.A. Psykholohiia stanovlennia hromadianskosti osobystosti : Monohrafiia. Odesa : Vydavets M.P. Cherkasov, 2004. 331 s.
9. Shvets D.V. Psykhichna stiikist pratsivnyka politsii yak osnova hotovnosti do sluzhbovo-dialnosti v ekstremalnykh sytuatsiakh. Osobystist, suspilstvo, zakon: psykholohichni problemy i shliakhy yikh rozviazannia. Kharkiv, 2017. S. 226–228.

Maksymenko S.D., Nevmerzhytskyi V. M.

MORAL - PSYCHOLOGICAL RESISTANCE AS A CONDITION FOR A CONSTRUCTIVE PERSONAL LIFE PERSPECTIVE

The article presents that an important factor in the development of the moral and psychological stability of young people is the purposeful activity of subjects of pedagogical activity (teachers-educators, leaders of military-educational work). Recognition of the meaning-making significance of the moral development of young people in the complex of educational work will allow the subjects of the educational process to focus their activities on the organization of purposeful educational influence, to fill the lives of schoolchildren and cadets with various emotional events, important both for teams and for individual individuals. An indicator of the level of moral development of an individual is, first of all, a young person's attitude towards other people, a social group and society, which is regulated by an understanding of moral norms, conscience and a sense of duty. National-patriotic education is considered as a significant component of the development of moral stability of the individual. These statements are proven by the results of a formative experiment aimed at the development of moral virtues of a person and the internalization of scenarios of moral stability of the behavior of modern youth.

Keywords: *potential, resource, method, personality, genetic modeling approach.*